

Basisspelling in het Nederlands

Deze tekst is bedoeld voor ouders van kinderen in de eerste jaren van het lager onderwijs en gaat over het aanleren van de voornaamste spellingsregels. Juist schrijven is vanzelfsprekend iets wat pas kan komen eens men de fysieke vaardigheid van het schrijven onder de knie heeft en dus zeker niet de voornaamste focus in het eerste leerjaar.

Belang van spelling

Spelling gaat over het correct vormen van geschreven woorden en is in principe niet de essentie van de menselijke taalvaardigheid. Die is op te delen in 4 velden: spreken (actief mondeling), luisteren (passief mondeling), schrijven (actief schriftelijk) en lezen (passief schriftelijk). Spelling heeft slechts betrekking op een deeltje van de schrijfvaardigheid. Als een goed schrijver wil worden, moet je ook leren goede zinnen te vormen, de juiste woorden te kiezen en je tekst een begrijpelijke structuur mee te geven.

Eerste stappen van correct schrijven

Eens alle letters aangeleerd zijn, kunnen we beginnen oefenen met spellen of dictee. Traditioneel worden er in de boeken drie categorieën van woorden onderscheiden:

- hoorwoorden: woorden die je spelt zoals je ze zegt
- vind- of regelwoorden: woorden waar je een regel voor moet toepassen
- onthoudwoorden: woorden waarvan de spelling toevallig is, niet in regels te vatten

Deze categorieën hebben voor de leerlingen geen enkel nut, want ze veronderstellen dat je van elk woord *onthoudt* in welke categorie het zit. Een hoorwoord schrijf je zoals je het hoort, maar je moet wel geleerd hebben dat het tot die groep behoort. Deze termen worden dus best enkel als hulpmiddelen gebruikt tussen leerkrachten of ouders. De onderverdeling is wel belangrijk omdat deze drie groepen woorden elk een verschillende benadering vragen en best onafhankelijk worden ingeoeffend. Er moet dus op drie punten worden gewerkt:

- inoefenen van verklanken (klank naar woord en andersom),
- toepassen van spellingsregels
- memoriseren van spellingen die je gewoon moet onthouden.

Oefenen in spellen verloopt eigenlijk in twee fasen: eerst worden enkel hoorwoorden gedicteerd, waarbij de oefening voor het kind is de klanken te onderscheiden: *kat, bal, kok, ik*, enzoverder. Vervolgens moeten de vindwoorden, die aan regels beantwoorden, worden ingeoeffend en dit is veruit de belangrijkste en moeilijkste taak. Vanaf het tweede studiejaar, raad ik ouders stellig aan van 'vindwoorden' constant te oefenen zonder de specifieke woordpakketten. Hiervoor kunnen zelf onbestaande, nonsenswoorden worden gebruikt (cf. supra).

Wat zijn basisspellingsregels?

Deze regels vormen het cement van de Nederlandse woordvorming. Als je deze principes niet onder de knie krijgt, slaag je er niet in om een correcte zin te schrijven. In de vorige twee zinnen werden deze regels 6 keer toegepast. Het zijn de correcte regels achter wat in sommige handboeken als *vindwoorden* of *regelwoorden* worden benoemd.

1. Vos: oefeningen op klankherkenning

1.1. Onderwijsdoel

Stimuleren van klankbewustzijn.

1.2. Theoretische achtergrond

Heel belangrijk voor kinderen van 5-6 jaar is dat ze zich ervan bewust worden dat gesproken woorden uit klanken bestaan. Dat is niet vanzelfsprekend omdat kinderen woorden als geheel leren, zonder dat ze zich bewust zijn van de klanken die daaraan ten grondslag liggen. De stap kunnen zetten van de klanken k – a – t naar het gesproken woord *kat* is hét cruciale moment in de stap naar geletterdheid. Dit kan niet inge oefend worden op eender welke leeftijd, het kind moet er rijp voor zijn. Als er in de 3e kleuterschool tijd besteed wordt van voorbereidend lezen (en schrijven), dat is dit de voornaamste opdracht.

1.3. Regel

De basisregel van de spelling blijft altijd: *schrijf wat je hoort*. Alle andere spellingsregels zijn uitzonderingen op deze regel, maar het blijft belangrijk dit principe aan het begin te oefenen met aangepaste woorden.

1.4. Oefeningen

1.4.1. **Aanpak**

Niveau 1: klanken samenlijmen tot woorden

Belangrijk is dat er hier geen letternamen worden gebruikt (aa, bee, see, dee, ee, ef, gee, haa), maar de klanken. Woorden die verklankt worden

Niveau 2: woorden spellen met stempels, blokken, ...

Niveau 3: woorden schrijven

1.4.2. **Voorbeeldwoorden**

1.4.2.1. **korte klinkers**

kat, vos, hut, ik, bel

zak, kom, bus, lik, den

bal, los, luk, kin, pen

1.4.2.2. **korte klinkers (+ oe, eu)**

das, zon, dun, sik, ven, boek, deur

man, vol, hup, kip, pek, doel, beuk

kap, zot, lus, zit, fel, hoek, leuk

(aan te vullen)

2. *Hond*: stemloze eindmedeklinkers worden stemhebbend geschreven

2.1. Onderwijsdoel

Correct leren spellen van de eindmedeklinkers

2.2. Theoretische achtergrond

Wat is nu dit verschil tussen stemhebbend en stemloos? We kunnen voor elke mondpositie twee verschillende medeklinkers maken, bij de ene trillen de stembanden niet, bij de andere wel.

Stemhebbende: een medeklinker waarbij de stembanden trillen (d, z, g, b, v)

Stemloos: een medeklinker waarbij de stembanden niet trillen (t, s, ch, p, f)

Als alles goed verlopen is sta je er niet meer bij stil dat je eigenlijk *hont* zegt (en behoort te zeggen) maar *hond* schrijft. Het Nederlands, in tegenstelling tot sommige andere talen zoals zelfs zustertaal Engels, maakt de eindmedeklinkers in de uitspraak altijd stemloos. In het Engels eindigt *dead* op een d, in het Nederlands spreken we *dood* uit met een t. De stemhebbende d die we in de spelling zien, wordt als de stemloze t uitgesproken. moedertaalsprekers hebben zelfs op 6-7 jarige leeftijd genoeg taalkennis en taalgevoel om de eindmedeklinkers correct te spellen. Oefenen is heel simpel: de ouder geeft een bestaand, veelvoorkomend woord en de leerling zegt wat de eindmedeklinker is.

2.3. Regel

de eindletters van woorden zoals *hond*, *zaag*, *heb* zijn niet dezelfde als de klanken die we uitspreken. Behalve bij de s/z en f/v schrijven we altijd de stemhebbende medeklinker (d, g, b) aan het eind als die in de stam van het woord zit. De stam vind je door het meervoud te nemen en de -en weg te laten.

2.4. Regel voor kinderen

bestaat een woord uit één klap (lettergreep) dan vind je de eindletter, door te luisteren naar het meervoud, maar schrijf altijd een f of s op het einde van het woord (nooit v of z).

2.5. Voorbeelden

hond vs. *mnt*, beiden met t uitgesproken, maar *honden* vs. *munten*
web vs. *kop*, beiden met p uitgesproken, maar *webben* vs. *Koppen*
lig vs. *lach*, beiden met ch uitgesproken, maar *liggen* vs. *Lachen*

2.6. Uitzondering: v/f en s/z

maar, de uitzonderingen:

zeef, hoewel we als we naar *zeven* kijken, we eigenlijk *zeev* zouden moeten schrijven.
kaas, hoewel *kazen* enzoverder...

2.7. Oefeningen

Opdracht: *het woord wordt voorgelezen, de leerling zegt (of schrijft) de correcte eindletter. Hoe los je dit op: woorden met een lettergreep, moeten we verlengen om de juiste eindletter te horen, maar dit geldt niet bij z/s en v/f.*

2.7.1. Oefeningen op d en t

pad, zot, hand, tent, hut, goed, ruit, strijd, lied
zat, kot, bad, bed, put, roet, huid, bijt, biet
stad, god, lat, vet, dut, vloed, duit, tijd, piet
had, mond, last, vent, rust, stoet, luid, mijt, friet

2.7.2. Oefeningen op g en ch

lach, lig, leg, mug, nog, sloeg, zuig, hijg, lieg

2.7.3. Oefeningen op b en p

heb, hop, lip, trap, soep, kuip, pijp, sliep
nep, lob, sip, krab, poep, zuip, rijp, diep
kap, eb, kip, troep, nijp, liep

2.7.4. Oefeningen op v en z

zeef, kaas, dreef, stoof, neef, baas, lees, doos, mees, elf, zalf, maf, plof, bos

2.7.5. Gemengde oefeningen

Doe hiervoor een dictee met woorden van 2.7.1 – 2.7.4. door elkaar

3. Egel: klinkerspelling, de open en gesloten lettergreep

3.1. Onderwijsdoel

Correct leren spellen van de open en de gesloten lettergreep

3.3. Historische achtergrond

fase 1: In de eerste manuscripten in het Nederlands merk je dat de schrijvers een probleem hebben: het Latijn maakt geen onderscheid tussen lange en korte klinkers. Men gebruikt daarom andere medeklinkers om aan te tonen dat het om de lange versie van de voorafgaande klinker gaat (bijvoorbeeld *maect* voor *maakt*). Je ziet dit nog in oude namen zoals *Claes* (Klaas), *Artois* (Artoos). De oude spelling van Goetsenhoven als *Goidsenhoven*, geeft aan dat deze plaats nu eigenlijk *Goodsenhoven* had moeten heten...

fase 2: dit bleef zo tot in de 19de eeuw de dubbele klinkers voor de lange klanken werden ingevoerd: *den grooten boozen wolf*.

fase 3: nog later werd pas de enkele klinker in de open lettergreep ingevoerd (*grote boze wolf*). Het is deze laatste aanpassing die de situatie echt complex maakt: een enkel klinker kan nu staan voor zowel een korte als een lange klank, afhankelijk van het aantal medeklinkers dat volgt.

3.4. Denkschema

Is het een eenlettergrepig woord?

korte klank = enkel klinker (*vos*)

lange klank = dubbele klinker (*boom*)

Is het een meerlettergrepig woord? Altijd enkele klinker!

korte klank = dubbele medeklinker (*wakker*)

lange klank = enkele medeklinker (*beker*)

	<i>Enkele lettergreep</i>	<i>Meerdere lettergrepen</i>
<i>lange klinker</i>	dubbele klinker (<i>boom</i>)	enkele medeklinker (<i>beker</i>)
<i>korte klinker</i>	enkele klinker (<i>vos</i>)	dubbele medeklinker (<i>wakker</i>)

3.5. Oefeningen

3.5.1. **Contrasterende reeksen**

Dicteer de volgende contrasterende woordenreeksen. Het is niet nodig dat de leerlingen de woorden kennen (in tegenstelling tot oefening 2.7.) – als ze goed luisteren en de regels toepassen, moeten ze deze vormen correct kunnen spellen.

- a) pot – poten – poot – potten
- b) baal – ballen – bal – balen
- c) dollen – dol – dolen – dool
- d) maten – matten – mat – maat
- e) gat – gaten – gatten – gaat
- f) beker – bek – beek – lekker
- g) steek – stekker – stek – steker
- h) hakken – haken – haak – hak
- i) loop – lopen – kop – koppen
- j) smak – smaken – smakken – smaak

- k) dek – deken – dekken – beek
- l) koop – koper – koper – kop
- m) zaak – zakken – zak – zaken
- n) stroop – stroppen – strop – stropen

3.5.2. Nonsenswoorden dicteren

Dicteer onderstaande nonsenswoorden. Hoewel ze niet bestaan, zijn ze makkelijk te spellen als je de regels toepast.

klurren, gaak, smot, hulk, sluur, flaken, kitten, puut, fremen, muk, deek, grokken, sniffen, strukken, floop, kluf, haam, ... (aan te vullen)